

Drámapedagógia iskolán kívül

Tóth Zsuzsanna

A drámapedagógia iskolán kívüli megjelenési területeit tekintem át. Mint a drámapedagógia hazai elterjedésének dokumentumai igazolják, kezdetekben erősen kötődött a közművelődéshez. A Magyar Művelődési Intézet munkatársaként közel húsz esztendőn át figyeltem e tevékenységet. Megszereztem a kellő képesítéseket is. Lelkes híve lettem.

Az a felismerés, hogy a formális oktatáson túl kiegészítő lehetőséget kínálnak kulturális intézmények és civil szervezetek a gyermekek személyiségfejlesztéséhez, nem új keletű. Az elmúlt évtizedek változásai az

zenei effektusok keltése	6	5
írás	4	8
rajzos kifejezés	2	2
látvány megfigyelése	7	3
IKT használat (internet, telefon stb.)	2	2
egyéni „morfondírozás”, gondolkodás	5	5
szövegolvasás (egyéni, csoportosan)	4	5
tévénézés, videó nézés	0	1
előadás, tájékoztató (frontális) meghallgatása	0	5
játéktevékenység	12	8
relaxáció	4	4

táblázat: a jegyzőkönyvben eleve felvett tevékenységtípusok gyakorisága

Az elemzésnél újlag nyomatékosan felhívjuk a figyelmet a minta kicsinségére, véletlenszerűségére, különösen a nem-drámai tárgyaknál egyes tantárgyak sajátos tevékenységszükségletére. Mégis kirajzolódnak hangsúlyok, ugyanannál a tanárnál is az órák tanulói tevékenységrepertoárja érzékelhetően szűkösebb. Karakteresen „nem-drámai” tanári kultúra része az *írás* s az *előadás, tájékoztató (frontális) meghallgatása*. Vajon drámatanáraink tudatosan tartották távol magukat a *tévénézés, videó nézés, IKT használat (internet, telefon stb.)* s a *rajzos kifejezés* tevékenységeitől? Szembeszökően gyakoribb a drámaórán a *játéktevékenység, a szerepjáték, szerepbe lépés, a színházaszerű beszéd, látvány megfigyelése, ritmikus, szabályos mozgás* s az *önreflexió* is. 9 tevékenységben nem mutatható ki különbség egyik vagy másik „óratartás” rovására. A nem-drámas tanítási órák belső arányai sok mindent magyaráznak, a magyarórák és az ének-zenei órák hangsúlyos jelenléte az adott tantárgy tanítási kultúrájának sajátosságait is magukon viselik. (A mintában nem volt *történelemóra*, e tantárgy pedig a kezdetek óta „testvére” a drámapedagógiának.)

A tevékenységelemzéshez tartozóan elmondjuk, hogy jegyzőkönyvvezetőink rendre megjegyzik: a tanulói aktivitás szintje minden esetben igen magas, a szervezési, tájékoztatási feladatok is integrálódnak a játékfolyamatba. Ilyenek a bemelegítő, ráhangoló játékok is, melyet a tanárok túlnyomó többsége alkalmaz – s nem csupán témakijelölés, feladatmegjelölés, az eszközök látványos-rituális elhelyezése (motiváció) szerepel bennük, hanem a közösség sajátos szertartása is. Sajátos nyitórítuálét alkalmaznak többen is, idézve a Waldorf-pedagógia eszközt: „nyitófóhászt”, együttes szabályismétlést. Érdekes (ön)értékelési módszert alkalmaznak mások, pl. a gyerekek az óra végén önértékelésük szerint rendeződnek sorba. Más esetekben „körbeszélgetés” az értékelés eszköze. A drámaórák jellegzetességének tűnik, hogy hosszabb folyamat részei (akár azonos napon belül is), így a zárórítuálék aránya a vártnál alacsonyabb volt e mintában. Viszont kifejezetten jellegzetesnek mondható a drámaórák során, hogy a *tanár maga is szerepbe lép*, instrukcióit, még fegyelmező gesztusait is a játék stílusegységét megjelenítő szerepben gyakorolja.

A drámapedagógiai eszköztár funkcióit tanulásméleti szempontból Knausz Imre érvényesen meghatározta: „*Miért van szükség drámára a tanításban? A hagyományos tanítási órán a tanulók általában olyan dolgokról tanulnak, amelyek távol állnak tőlük. Ez még önmagában nem baj, sőt az iskola aligha töltené be funkcióját másképp, de ha egyszerűen csak beszélünk nekik ezekről a dolgokról – mondjuk, a jobbágy-földesúr viszonyról vagy a bíróság munkájáról –, nem is kerülnek közelebb a tananyag igazi mondanivalójához, nem értik meg, hogy nekik mi közük van ehhez, saját életproblémáik megoldásához az új tudás nem jelent segítséget. Korábban 'idegen tudásnak' neveztük az így kialakuló áltudást. Nagyjából tudom, mi a tőzsdé, felelni is tudok belőle, de – ahogy mondani szokás – nem 'érezem', korábbi tudásom és gondolkodásom csak kevés szálon kapcsolódik a tőzsdéről szóló tudásomhoz. A kreatív dráma kísérlet a tudás személyessé tételére. Kulcsfogalmi: szerep és azonosulás. A tanulók szerepbe lépnek: elképzelik, hogy mit tennének egy adott szerepben, illetve helyzetben. Valójában a feladattól függ, hogy mennyire adhatják magukat, csak a helyzet van-e meghatározva vagy a karakter bizonyos vonásai is. De az utóbbi esetben is interakcióba lép a tanuló saját személyisége és a karakter, amellyel átmenetileg azonosulnia kell, és jó esetben bekövetkezik a helyzetben rejlő probléma belsőleg átélt megértése.*” (Knausz 2001) Ehhez hozzáteendő az a közkeletű felfogás, mely szerint a „felgyorsult világban” az „eleven művészetek” gyakorlása a személyiség integritását segítő „lassítás” funkcióit is betölti. A látott órákon e célok teljesültek. Az órák harmada kifejezetten *etikai-erkölcsi* problémát tárgyalt, az *érzelmekekkel való bánásmód tudatos alakítása, érzelmi intelligencia* fejlesztése tematikusan is megjelent több órán, *társas viselkedés, együttműködés* volt a kifejezett tárgya a látott drámaórák harmadának (olykor történeti kontextusban). A sajátos tantárgyi célok érvényesülése mellett e célok nem-dráma órákon is megfigyelhetők voltak.

intézményrendszert átalakították, a megváltozott infrastrukturális és kulturális környezet új igényeket ébresztett. A kulturális intézmények és társadalmi szervezetek változatos tevékenységet kínálnak. Olyan, újonnan megjelent probléma megoldására is tudnak koncentrálni, mint az iskolai erőszak enyhítése, a droghasználat megelőzése, a másság elfogadása, a társadalmi konfliktusok és a hátrányos helyzet kezelése. A kulturális intézmények képesek olyan célok elérésére, amelyekre az oktatás nem vállalkozik. Tevékenységük túlmutat a szabadidőn. Egyáltalán nem ritka, ha oktatási-nevelési és közművelődési intézmény civilekkel karöltve tervez projektet.

Országos hatókörű és egyéb szakmai civil szervezetek és a drámapedagógia

A *Magyar Drámapedagógiai Társaság* a legfontosabb szakmai szervezet esetünkben.²⁸

Ki kell emelnünk kapcsolatai közül a *Marczibányi téri Művelődési Központot*. Ez az intézmény úgyis, mint Gyermekszínházak Háza a színházi nevelés ügyét húsz éve támogatja. Az intézmény falain belül több színházi nevelési társulat nőtt fel, a Társaság irodája is itt kapott elhelyezést. A *Marczi* „drámapedagógiai vezérhajó” jellege ma is érzékelhető.

A hazai, drámapedagógiával foglalkozó szervezetek között találjuk a *Montázs Drámapedagógiai és Köz-művelődési Egyesületet*, másfél évtizede van jelen Miskolc és BAZ megye kulturális életében az általános és a középiskolai korosztály színházi nevelésére fókuszálva.

Nem egyesületi formában működik a *Kecskeméti Ifjúsági Otthonhoz* köthető, vagy a Pápán működő, alapvetően a *Weöres Sándor Általános Iskolához* kötődő, most éppen megújulás alatt lévő, és a *Jókai Mór Művelődési Központ*hoz is kapcsolódó drámapedagógiai műhely²⁹. Egyre több feladatot vállal a pécsi *Apolló Kulturális Egyesület*, a győri Révai Gimnáziumban nevelkedett *Rév Színházi Nevelési Társulat*. Idesorolható a debreceni *Abakusz Műhely Egyesület*, amely a gyerekszínházi bázisán működik. Viszonylag „friss” műhely a gödöllői *Garabonciásoké*, ők a színházi nevelésre koncentrálnak. 2010-ben ők voltak a házigazdái a Színházi Nevelési Társulatok Országos Találkozójának. A józsefvárosi *Grund* többfunkciós, közösségi tér és játszótér, számos program gazdája. 1994 óta folyik itt képzés, működik játszótér – újraélhető *A Pál utcai fiúk* története.

Az *Országos Diákszínházi Egyesület* egyike a partnerszervezeteknek. Tevékenységében pregnánsan megjelenik a dráma. Az ODE célja a diákszínházi csoportok támogatása, ezt elsődlegesen felmenő rendszerű találkozóival éri el. A csoportvezetők nagy része képzett drámatanárral.

A *Magyar Szín-Játékos Szövetség* a felnőttek színjátszását koordináló – az utánpótlás előtt nyitott – szervezet. A csoportvezetők nagy számban pedagógusok, többnek van drámapedagógusi képesítése – eseményeiken rendszeresen megjelennek drámapedagógiai elemek. Említsük a hajdani kazincbarcikai, Pápára költözött *iff. Horváth István Nemzetközi Színházi Fesztivált*, ahol többször drámapedagógiai workshopok gazdagították a rendezvényt, de a *Falusi Színházi Országos Találkozóját* is, amelyet Adácson rendeznek meg.

A *Magyar Versmondók Egyesülete* a fenti civil szervezetekkel egy időben született, tevékenységében nem oly rég jelentek meg drámapedagógiai elemek pl. tehetséggondozó táboraik eszköztárában. Aktivistái között vannak drámapedagógus végzettségűek.

A *Magyar Bábjátékos Egyesület elnöki tisztét Szentirmai László* látja el. Neki is köszönhető, hogy a drámapedagógia beépült a bábos módszertanba, s a bábjátékos kultúra felbukkan a drámajátékok közt.

A közművelődési hálózat, az együttműködő szakmai szervezetek és a drámapedagógia kapcsolatrendszere

A *Nemzeti Művelődési Intézet* jogelődei jelentős szerepet játszottak a drámapedagógia hazai elterjedésében. Költségvetési szervként, a kultúrával foglalkozó minisztérium háttérintézményeként alapfeladatai közt foglalja a közművelődés fejlesztésével. Hangsúlyt fordít a drámapedagógia közművelődési kapcsolatára, hiszen a folyamat, a drámapedagógia hazai elterjedése erősen köthető a közművelődés intézmény- és szakembergárdájához. A NMI alapító okiratának 1./p. pontja tanúsítja: „A területi szintű amatőr művészeti, népművészeti, hagyományörző tevékenységek megőrzésének és fejlesztésének, a népi iparművészet, az élethosszig tartó tanulás, a tanórán kívüli nevelés, a felnőttképzés, az ismeretterjesztés, a közösségfejlesztés, a honismereti, helytörténeti kutatás, az anyanyelvápolás, a kulturális turizmus, a népfőiskolai mozgalom szakmai támogatása érdekében, és a kreatív kulturális szolgáltatások keretében országos, területi programokat, versenyeket, fesztiválokat szervez és koordinál.” Az NMI feladata a közművelődési statisztika gondozása is.

²⁸ Erről Kaposi László írása szól, ezért a dolgozat e részét a DPM számára készült szerkesztett változatban elhagyjuk (A Szerk.)

²⁹ A hatékony szakmaközi együttműködést teremtő intézmények közül a közoktatás államosítása folytán érzékelhetően kizuhantak az általános művelődési központok.

Képzések, módszertani munka

A *Marczibányi téri Művelődési Központ* számos módszertani rendezvénynek ad otthont partnereivel jó együttműködésben. Az intézmény az otthona a *Színház-Dráma-Nevelés*, a *Színházi lecke* rendezvényeknek, itt kerül megrendezésre a *Gyermek- és Ifjúsági Színházi Szemle* is. Teret ad számos olyan rendezvénynek, amely a színházi nevelés ügyét szolgálja. Hagyományozódnak a konferenciák, módszertani vásárok, jó példák bemutatásának alkalmai. Az NKA által támogatott rendezvények között³⁰ több konferencia-tervet találunk, ilyen a *Csillagbojtár Kulturális és Oktatási Nonprofit Kft.* (Heves) által benyújtott téma, *A vidéki amatőr színjátszó csoportok helye és szerepe a magyar közművelődés rendszerében* című, vagy a székesfehérvári *Fonódás Kulturális Egyesület* *Játszani jó!* címmel a gyermek báb-tánc-szín-játékot előtérbe helyező rendezvénye. A budapesti *TEMI Művelődési Ház* *Kelts újra életre!* címmel verskonferenciát szervez. Használják más képzések is a beszéd- és kommunikációfejlesztő gyakorlatokat, a bizalomjátékokat, vagy épp az improvizációt. Az NMI irodáinak tevékenységében több fejlesztési cél megfogalmazódik, amely épít a drámapedagógia alkalmazási lehetőségére, a módszer terjedésére (*színjátszó rendezők és bábcsoportvezetők képzése*). Fontos az NMI és a *Magyar Teátrumi Társaság* stratégiai megállapodása, amelynek keretében „a településeken létrejövő öntevékeny színjátszó kezdeményezésekkel kialakuló szakmai együttműködések kibővítését” szorgalmazzák, s „a közösségek fejlesztését szolgáló színházi programok”, „közösségi események, kreatív együttlétek” megvalósulását. A program 2015 őszén indul *Pajtaszínház* néven. Az elmúlt időszakban a tatabányai *Vértés Agorája* hirdetett képzést versmondók felkészítését, iskolai ünnepek változatosabbá tételét szolgálva. Az ecseri *Rábai Művelődési Házban* a felnőttképzésben a sajátos nevelést igénylő, alacsony iskolázottságú, a társadalmi munkamegosztásban vesztes, tartósan munkanélküli, pályakezdő, valamint megváltozott munkaképességűeknek szánt képzésekben használják a drámapedagógiát.

Táborok

A közművelődési hálózat intézményei a nyári vakáció idején intenzíven fordulnak a gyerek és ifjúsági korosztályhoz. A táborszervezésekből kiveszik a részüket. A *Kecskeméti Ifjúsági Otthon* – amely huszonöt évig volt mintaszerű drámapedagógiai műhelytevékenységeknek is otthona, s kiadványokban is megörökítette munkásságát – több korosztálynak szervezett színjátékos táborokat. A szegedi *Szent-Györgyi Albert Agora* ajánlatában ott szerepel az alsós illetve felsős-gimnazista korosztály számára meghirdetett saját, és a GNM Tinitanoda „pályaorientált” nyári tábora. A budapesti *Kondor Béla Közösségi Ház* kínált komplex művészeti táborozási lehetőséget. Gyömrőn, a *Hankó István Művészeti Központban* négy színjátszásra épülő közösség is működik, közülük a *Domján Edit Dráma és Színházművészeti Stúdió* 1996 óta szervez nyári táborokat. Vándorszínjátszó tábort szervez a *Szabadművelődés Háza* Székesfehérvárott. A békéscsabai *Csabagyöngye Kulturális Központ* színjátszó táborai szép múltra tekintenek vissza. Ismert a vasvári *Nagy Gáspár Művelődési Központ* tábora. A miskolci *Helynekem Színházi Labor* és a *Diósgyőri Gimnázium Diákszínpada* közös szakmai programmal tart drámatábort a Balatonon. Az inárcsi *KB35 színjátszó* társulat folytatja a nyári Zamárdi színjátszó táborok szervezését (a Pest megyei tábor *Fodor Mihály* nevét vette fel). A *Magyar Versmondók Egyesülete Színész és Előadóművész Felkészítő Műhely* elnevezéssel hirdeti nyári táborait, tematikájában szerepet kap a drámapedagógiai megközelítés. A *Magyar Szín-Játékos Szövetség* támogatóként csatlakozik a *Soltis Lajos Színház* (Cell-dömölk) képzőtáboraihoz. Említsük az *Apolló Kulturális Egyesület* (Pécs) táborait. Példák „saját” táborokra: *Budaörsi Diákszínpad*, *Forrás Művészeti Stúdió* – utóbbi önismereti- és drámatábort szervez. Tábort szervez a *Lenszirom Színház és Módszertani Kulturális Közhasznú Egyesület* (Nyírbátor). Többször hirdetett Drámajáték és versmondó tábort 13-24 éveseknek a *Pannon Egyetem Közművelődési Titkársága*. Idézzük a sok önköltséges (vagy nyereséget alig termelő) nyári tehetséggondozó táborok mellett azokat is, amelyek profitorientáltak: ilyen az *Összpróba Alapítvány*. Akadnak táborok, amelyek hátrányok leküzdésére alkalmaznak drámát. 2001 óta a *Bátor Tábor rekreációs* programokat kínál tartósan beteg gyermekek és családjaik részére. Nyáron gyerektáborok, ősszel és tavasszal hétvégi *családi és testvér táborok* formájában szerveznek számukra programokat, amelyekben drámapedagógia, színjátszás is szerepet kap. Az *Utca-szak* (*Színházi Alkotó Közösség*) *Kulturális Egyesület* színházi nevelési és drámapedagógiai tábor megrendezésére vállalkozott, hátrányos helyzetű fiataloknak számára. Akad a kínálatban olyan tábor is, amely a drámajátékot pszichodrámai közelítésben alkalmazza. Utóbbit megtaláljuk a *Noha Stúdióban* is.

Rendezvények, fesztiválok

A NMI figyelmet fordít felmenő rendszerű amatőr művészeti rendezvényekre. A témánk szempontjából legismertebb ilyen *nagyrendezvény* a *Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozó és Fesztivál*.

³⁰ 2015-ben

A Veszprém megyei Területi Iroda *Igazgyöngy* néven közösségépítő foglalkozásokat szervez fiataloknak. A Hajdú-Bihar Megyei Iroda tevékenységében helyet kapnak hagyományos amatőr művészeti és népművészeti rendezvények és módszertani projektek. A Pest Megyei Területi Iroda idén a bábosokra fordított több figyelmet. A bábosok rendezvényei közül ki kell emelnünk a pataki *Zsákomban a bábam* biennálét. Fontos esemény a bábszínjátszók életében a felmenő rendszerű egri *Gyermekbábos Fesztivál*. Külön találkozója van a templomi bábjátéknak, a pedagógusok bábjátékának is.

A közművelődési intézmények rendezvényei közt színjátszó találkozók színes skáláján túl, vers-és prózamonddó, s bábos eseményeket is szép számban találunk. A legfontosabbakat a meghirdető szakmai szervezetek honlapjain megtalálhatjuk.

Rendezvények, amelyek nem szerepelnek honlapokon: a nagyhagyományú szolnoki *Globe Fesztivál* a drámatagozatos gimnáziumok fórumaként jelent meg. *Monzák Péter* nevéhez és a *Pitypang Humán Szolgáltató Alapítványhoz* köthetően Tiszasason és Lakitelken hosszú évek óta sikeres a *Tiszamenti Gyerekszínjátszó Találkozó*, amely termékenyítően hatott Kárpát-medence szerte. Ilyen a *Lenszirom Színház Határtalanul* fesztiválja (idén 7. alkalommal rendezték meg, hazai és határon túli magyar gyermek- és diákszínjátszók részvételével). A *Soltis Lajos Színház* (Celldömölk) évek óta rendezi *Meseesztiválját*. Rendszeresen lépnek fel gyermek- és diákszínjátszók és kapnak kísérőprogramként drámajátékokra lehetőségeket a *Vasvári Színjátszó Fesztiválon* vagy az Ajkán megrendezett *Arany Deszka Fesztiválon*. A miskolci Manézs Egyesület a tiszaujvárosi *Derkovits Kulturális Központtal* és a *Magyar Szín-Játékos Szövetséggel* közösen hirdet amatőr színjátszó találkozót. A *Debreceni Városi Művelődési Központ* évek óta nemzetközi betlehemes találkozó otthona. A békéscsabai *Csabagyöngye Kulturális Központ* és a pápai *Jókai Mór Művelődési Központ* felváltva vállalja a házigazda szerepet a huszadik évébe lépő *Scherzo Amatőr Musical Színpadok Országos Fesztiválján*. Utóbbi intézmény *Műhelytitkok* címmel színházi nevelési foglalkozásokat szervez diákoknak, támogatja a pápai dráma-műhely munkáját. Beszélhetünk olyan rendezvényekről, amelyek összművészeti jellegűek, mint az *Ördögkatlan Fesztivál*. Idén a *Színház- és Filmművészeti Egyetem* drámainstruktor-hallgatói dramatikus játszóházi foglalkozással – *SzínMűVeletek* – várták azokat a gyerekeket, akik szívesen ki is próbálják, milyen mesehősnek lenni.

Említjük a speciális fesztiválokat is. Ide soroljuk az idegen nyelvi színjátszó találkozókat, amelyek az iskolához kötődnek, de többnyire közművelődési intézményben nyernek bemutatkozási teret. Az *Egri Kulturális és Művészeti Központ* évek óta megrendezi sérült és ép diákok részvételével *Országos Nonverbális Fesztiválját*. A vásárosnaményi *Balázs József Városi Könyvtár és Művelődési Központ* a *fogyatékkal élők* megyei színjátszó találkozóját rendezi meg. Utóbbiak nyilvánvalóan már csatlakozási pontot jelentenek a drámapedagógia és színjátszás terápiás célú felhasználásához.

Speciális projektek

Az életen át tartó tanulás jegyében fogalmazódott számos pályázat. A Békés Megyei Iroda *Önmenedzsmet tréninget* valósított meg hátrányos helyzetben élő emberek számára. Az NMI *Kapunyitogató* programsorozatában a színjátszás szinte valamennyi megyei iroda programkínálatában megjelent. A Tolna Megyei Iroda fogalmazott így: „a program egységet alkot a különböző művészeti ágakból: a zene, az irodalom és a kézművészet, képzőművészet, népdal, népzene, színjátszás egyaránt megjelenik a közösségi alkalmakon.” Az NMI KINCS-TÁR *Kreatív Képességfejlesztő Műhely* projektje a szakterületek szinergiáját erősítette, pedagógusok, alkotóművészek, kulturális szakemberek dolgoztak együtt, építették a közösségeket Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hátrányos térségeire koncentrálnak. A Nyírbátorban rendezett zárókonferencián elhangzott a projekt során használt drámajáték dicsérete is.

Egyéb megjelenések, rokon-alkalmazások

Érdekes színfolt a rögtönzés színházainak megjelenése, amelyek a drámában is használt technikára építenek. A kommunikációs készség, az önkifejezés, a spontaneitás fejlesztésének színpadi megmutatkozása felhőtlen szórakozást, ugyanakkor a „kibeszélés” révén megkönnyebbülést, az önismeret elmélyítését is nyújthatja. Az ilyen típusú színházak, pl. a *Momentán Társulat* – az interaktív improvizációs színház – működése a határmezsgyén helyezkedik el. A Magyar Szín-Játékos Szövetség kezdeményezésére közel tíz éve sikerrel tart a farsangi *Impro Fesztivál* rögtönzésre alapozó rövid játékokkal. Kiváló művelői többek között a győri *Rév Társulat* tagjai.

Színházi nevelési programok

Az *Utca-SzAK (Színházi Alkotó Közösség) Kulturális Egyesület tagjai* olyan veszélyeztetett csoportokhoz is eljutnak, ahol a problémát a prostitúció jelenti. Tabutémákat döntögetnek. Ők azok, akik a *Cserehát-Except* programban alkalmazzák a drámajátékokat a hátrányos helyzetű fiatalok körében. A legismertebb színházi nevelési társulatok programjában hangsúlyosan megjelennek hasonló projektek, elég a *Kerekasztal* vagy a

Káva tevékenységére gondolnunk. Gazdag a skála erkölcsi kérdésektől a kirekesztésig, a társadalmi felelősség, az agresszió kérdéseiig. De a drogra, más veszélyekre is gondolhatunk. A *Szputnyik Hajózási Társaság* elindította a *Mentőcsónak Egység* munkáját, olyan előadásokat létrehozva, amelyek társadalmi problémákat vizsgáltak. *Szociopoly* elnevezésű játékkal a mélyszegénység kérdéskörét járják körül – a klasszikus szituációjátékot társasjátékba oltva. Különösen olyan közösségekben mutatták be (pl. elitgimnáziumokban), ahol nagy szükség van az érzékenyítésre, a szolidaritás felkeltésére. Foglalkoztak az előítéletesség és a rasszizmus kérdéseivel is.³¹ A Mentőcsónak tovább dolgozik, most a *Gyerekesély Egyesület (GYERE)* és a *Társaság a Szabadságjogokért (TASZ)* szervezetekkel együtt drámapedagógiai előadássorozatot készít szegénységről, munkanélküliségről, kirekesztettségről, a fiatalok körében növekvő előítéletességről. Beszéljünk a *21. Színház a Nevelésért Társulatról* is, ismert a *Megálló Alapítvánnyal* való együttműködése.

Néhány cím egy *NCTA pályázat* támogatottak listájáról: *Játszani is engedd* – a kulturális esélyegyenlőség javítása a szegedi szegregátumban, társadalmilag sérülékeny csoportok megerősítése (fókusz: roma integráció) – Magyarországi Alternatív Színházi Központ, Színházi Szaktevékenységeket Támogató Egyesület; *IntegrART*, társadalmi színházi nevelés programsorozat – demokrácia és emberi jogok – Üres Tér Színházi Egyesület/Pécs; *Szélmalomok* – dráma alapú társadalmi beavatkozás és közösségi színház Mindszent, Székkutas, Hódmezővásárhely tanyavilágában – Káva Kulturális Műhely Egyesület.

Ejtsünk szót azokról a társadalmi szervezetekről, amelyek nem kifejezetten a drámapedagógiai vagy a színházi nevelés ügyével foglalkoznak, ám projektjeikben gyakran használják a dráma eszköztárát. Példaként említem az *Artemisszió Alapítványt*. *Fotel* projektjükben azt vizsgálták, hogy a fórumszínház és az interkulturális kapcsolatokról való praktikus tudás együttes alkalmazása milyen mértékben tudja csökkenteni a korai iskolaelhagyást 13-16 évesek körében. Figyelmet érdemel (noha szinte múlt időben kell beszélnünk erről) *Bódis Kriszta* ózdi jelenléte. Heti rendszerességgel fejlesztő foglalkozásokat biztosítottak a gyerekeknek, hét nyáron át egyhetes alkotótábort rendeztek a Hétes-telepen. A *Van Helyed Alapítvány* tevékenysége – dán támogatással – ma már csupán egy stúdió és alkotóház működtetésére korlátozódik.

Egyházak és drámapedagógia

A hazai egyházak és a drámapedagógia gyakorlatáról kevés információnk van. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a drámapedagógia felsőoktatásban hangsúlyosan jelent meg az akkor még Zsámbékon működő Apor Vilmos Katolikus Főiskolán. A felekezeti iskolák is alkalmazzák a drámapedagógiát, színjátszást, s a hittanoktatásban szerepet kapnak drámás eszközök. Nyári gyermektáborokat, nagycsaládos táborokat rendszeresen szerveznek az egyházak és a hozzájuk kötődő szervezetek, ezekben megjelennek, főleg csapatépítő játékok formájában a drámás elemek. A *Pécsi Egyházmegye Iffúsági Referatúrája* amatőrszínházat működtet, *Kaméleon* néven, és a *Pécsi Advent* elnevezésű rendezvénysorozatban rendszeresen lépnek fel színjátszók. A győrújbaráti *Genesis Színjátszó* kör plébánosi segítséggel dolgozik. Sokáig olvasni lehetett a jezsuita Faludi Akadémia honlapján drámapedagógia „szócikket” – amely elsősorban a régi magyar iskoladrámák újraélesztési kísérletéről szólt. Valószínű, hogy a hajdan sikeres tevékenység megszűnt. A *Schola Ludens* kezdeményezés híd volt az iskoladrámái hagyomány és a drámapedagógia között. (*Kilián Istvánnak*, a Miskolci Egyetem emeritus professzorának jelentős szerepe volt a 18. századi drámákat felmutató verseny életre hívásában.) Találkozunk a bibliodrámával. Az egyházak segítő funkciója – a szegények, elesettek iránti figyelme nyilvánul meg az *Ökumenikus Segélyszervezet* által meghirdetett *Tandem* projektben.

Művészetterápiai alkalmazások. A pszichodráma és társai, a Piros Orr

Szó esett már fogyatékkal élők színjátékáról a „kirakat-példának” számító *Baltazar Színházon* kívül. Ismerünk a drámapedagógia és színház eszközeivel dolgozó csoportokat, amelyek tagjai drogbetegekből állnak. A *Megálló Csoport Alapítvány* – a Belvárosi Tanodával szimbiózisban – drogos fiatalok rehabilitációja, deviáns magatartású fiatalokkal való foglalkozások során évek óta használ színház- és zeneterápiát. A hétköznapi használat mellé ünnepi lehetőségek is sorakoznak. Ilyennek nevezhető az a program is, amelyet a *Nem Adom Fel Alapítvány* kezdeményezett, s amelyhez Újbuda Önkormányzata és az Emberi Erőforrások Minisztériuma társult. A *Nemzeti Színházban* drámapedagógiai foglalkozásokon és kulisszajáráson vehettek részt ép és sérült diákok. A színházi dolgozók számára pedig a *Nem Adom Fel Alapítvány* szakértői tartottak érzékenyítő tréninget.

Terápiás felhasználásnak tekintjük a lelki egészség megőrzését és helyreállítását célzó *pszichodramát*. Terjedőben van a gyerekeknek szánt *gyermek-pszichodráma* is, amely közelít a drámához. Találkozni *somatodráma*val, amelyről azt írják: „egyszerű, játékos, kreatív, érzelmekben gazdag, felismerésekben bővelkedő, sok örömmel és érintéssel járó, könnyen átadható és elsajátítható terápiás módszer”. S ha már terápia, nem maradhat említés nélkül a *Piros Orr Bohócdoktorok* csapata, akik a kórházi kezelésre szoruló gyermekeknek

³¹ Sajnálatos módon 2015 tavaszán befejezte tevékenységét.

segítenek játékkerápia segítségével mentálhigiénés javításában. Közöttük is találni képzett drámapedagógusokat.

Gyermekszervezetek és a dráma

Nyomuk alig van. Láthatóan egy működik: a *Magyar Cserkészszövetség* – amely régi gyökerű, a rendszerváltás sodrában újraéledt szervezet. Módszertant, programokat bemutató portáljukon számos, drámajáték-gyűjteményekben (is) fellelhető játékleírást találunk. A drámapedagógia elfogadtatásában korábban nagy szerepet vállaló *Úttörőszövetség* a rendszerváltásig egyetlen gyermekszervezet volt, létezését sikerült átmentenie az „új időkre”, mára csaknem nyomtalanná vált, bár működő úttörőcsapatokról vannak hírek. Az *Úttörőszövetségből* 1991-ben kivált a *Magyarország Felfedezői Szövetsége*, *históriás hagyományörzésük* maga a drámapedagógia.

Múzeumpedagógia

Népszerűek azon múzeumpedagógiai foglalkozások, ahol a hagyományos módszerek mellett drámás „múzeumhasznosítási” módszerekre építenek. A múzeumpedagógia a 90-es években kezdett elterjedni. Megjegyezzük, hogy a *Nemzeti Múzeum történelmi játszóházait* megelőzve Bucz Hunor korábban már sikerrel kísérletezett ezzel a formával. Megjelentek a képzések is. A *Néprajzi Múzeum* a Kávával közösen indított szakmai továbbképzési sorozatot. Figyelemre méltó az *Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet* tevékenysége.

Színháypedagógia

Változó kultúrafogyasztási szokások indították el azt a folyamatot, amelyben a színházak is nyitottabbá váltak közönségük, elsősorban a legfogékonyabb korosztályok iránt. A színházi nevelési társulatok jelenléte természetesen hatott. Először az alternatív színházak mutattak fogadókészséget az újfajta nézői jelenlétre, de mára már majd’ minden kőszínház kísérletezik színháypedagógiai programokkal. A kísérleteket a Kolibris „*Babaszínháztól*” kezdve számos ponton látjuk. A *Kolibri Színház* egy évtizede tűz műsorára a gyerekek és fiatalok aktuális problémáival foglalkozó előadásokat, melyeket színháypedagógiai foglalkozások kísérnek; képzéseket is szerveznek a pedagógusoknak, és segédanyagokat tesznek hozzáférhetővé. A *Trafó* 13 éve foglalkozik dráma- és/vagy színháypedagógiával. „Beavató” színházi módszert dolgoztak ki. Úttörő volt ezen a téren a *Bárka Színház* a Ruszt-féle *beavató színházi modell* nyomán. Több előadásukhoz kapcsolódott feldolgozó program is. A kőszínházak közül elsők között vezették be a színháypedagógiát – komplex formát dolgoztak ki. Megszűnésük előtt arra is kísérletet tettek, hogy a *Közszolgálati Egyetem* hallgatói számára drámafoglalkozást akkreditáltassanak. A színházak saját működésük és repertoárjuk tükrében alakítják ki művészetpedagógiai programjukat, így azok lényegesen eltérőek lehetnek. A legfrissebbek közé tartozik a Pesti Magyar Színház KiBelátó foglalkozásainak sora. Újszerű a Katona József Színház programja, amelyben a színházi környezet megváltozása (közösségi térré való formálása) is szerepet kap. A vitézsínház, az alkotókkal való fórumbeszélgetések részei lettek a Katona működésének. A Radnóti Színház 2015 januárjában *KULISSZA* néven indította el színháypedagógiai programját a középiskolás korosztály számára, a diákok játékos felkészítő foglalkozás után megtekintik az adott előadást, majd a feldolgozó beszélgetésen elemzik a látottakat. Találunk foglalkozásokat az *Örkény Színházban* is, ahol három éve várnak diákokat előadásokhoz kapcsolódó programokra. Az itt működő „IRAM” „*biztonságos játszóter, fiataloknak. Játékhelyzetekkel, történetekkel, csoportokkal és a társadalommal.*” Céljuk, hogy színházi játékok, beszélgetések, viták, személyes élmények révén fórummá válhasson a színház. A *Nemzeti Táncszínház* a táncszínházi formanyelvet kívánja megismertetni. A programban a középiskolások kifejezőképességüket a mozgáson keresztül mutathatják meg. Kínál lehetőséget színháypedagógiai módszerek alkalmazására a *Nemzeti Színház* is. 2014-ben a *KZ-oratórium* előadása után és előtt iskolai helyszínen is tartottak foglalkozásokat. A *János vitéz* eleve beavató színháznak szánták: egyfajta stáció-dramaturgiával közelítik meg a történetet. A vidéki színházak is keresik a lehetőséget, ezért több helyen is, pl. a *Zalaegerszegi Színháznál* ifjúsági programokat hirdettek. Egyre többször jelennek meg a POSZT-on a színházi nevelés kérdései és példái.³²

És ami kimaradt

Egy-két példát látunk arra, miképp jelenik meg a drámapedagógia gazdálkodó szervezetek vagy a szociális ellátórendszer tevékenységében. A drámapedagógia alapozó tárgyként való használatát *majd’ minden színi-stúdió* ígéri. *Oktatásra szakosodott* szervezetek kínálnak drámapedagógiai képzéseket, vagy a munkaerőpiacra visszakerülés esélyeit erősítő tanfolyamot, ahol jelentős szerepet kap a drámával erősíthető kompetenciák fejlesztése. Megjelent a módszer a *coach-képzésben*, s a coachok kínálatában. Ott van a drámapedagógia az idegenforgalomban, elsősorban gyerekfoglalkozást kínáló szállodák *animátorainak* módszerei közt. Ott van a

³² A bábszínházak is felismerték a gyerekek bevonásának szükségességét, és mindegyik kínál színházi nevelési programot előadásaihoz. A debreceni *Vojtina Bábszínház* kezdeményezése például a „Beszélgetős esték” címet viseli.

hátránnyal élők, szenvedélybetegek, vagy veszélyeztetettek csoportjaival foglalkozók eszköztárában. Megjelenik a bűnmegelőzésben is, vagy éppen a (főként fiatalok) elítéltek rehabilitációjában is.

Összegzés

Megállapítható, hogy a drámapedagógia az *életen át tartó tanulás* jegyében az élet minden területén ott van. Célcsoportjában új korosztályok, új társadalmi csoportok, új feladatok jelennek meg. A dráma közösséget teremtő, feltételező módszertanként minden olyan tevékenység tartozéka, amely a közösségépítésre, -fejlesztésre irányul.

Nőnek vagy csökkennek a források? A támogatások? Úgy sejtem, összességében emelkedik, még ha olyan anomáliák elő is állnak, mint a NEA szűkkeblősége, s hogy épp az MDPT nem kap hosszú ideje működési támogatást. Az NKA pályázatain túl a *TÁMOP*-pályázatok, a *NTCA Civil Alap*, a *NEA*; a társadalmi felelősségvállalás keretében gazdálkodó szervezetek, vállalatok kiírásai jelentenek lehetőséget. A *Nemzeti Tehetségprogramban* is megjelenik drámapedagógia.

A beláthatatlan mennyiségű alkalmazás miatt vetjük fel a kérdést: minden esetben hitelesen használják a drámát? Találunk „hályogkovácsokat”, pontatlan fogalmakkal, felületes megoldásokkal operálókat, gyenge másolatokat. Akad tennivaló. Ezért fontos a tevékenységek gyakorlói között a folyamatos eszmecsere biztosítása. Talán még ennél is fontosabb: a teljes felsőoktatásban legyen ott a dráma.

Drámaközponttól az intézménynélküliség felé: egy civil szervezet küzdelme a drámapedagógiáért

Kaposi László

Amiről írok, arra többnyire nincsenek a tanulmányokban elfogadható bizonyítékaim. Nem tudok mérésre hivatkozni. Csendben jegyzem meg: ha azon múlna a drámapedagógiai publikációk száma, hogy mennyi mérés készült, akkor alig lenne szakirodalmunk. Azt nagyon ritkán éreztem olvasás közben, hogy a mérést tartalmazó publikációink lennének igazán jók. Sok esetben másra sem tudok hivatkozni, mint arra: így emlékszem.

A Magyar Drámapedagógiai Társaság (MDPT) 1988 decemberében tartotta alakuló ülését: az első civil szervezeteink egyikéről van szó. Három egymást követő évben háromszor jegyezték be³³, mert közben együtt többszörösen változott a jogszabályi háttér. A különböző időpontokban történt bejegyzések ellenére egyértelmű, hogy az akkori és későbbi jogszabályok szerint is honnan számítandó az egyesület létrejötte: ez pedig a legelső olyan találkozó, ahol az alapító dokumentum létrehozása és elfogadása végett összejött több mint 10 fő, akik szándékaikat írásba foglalva nyilatkoztak az egyesület létrehozásáról (ez pedig a fent említett 88-as dátum). Az alakuló közgyűlésen sokan vettek részt: a jegyzőkönyv pontosan 40 főt tüntet fel, közülük 30 fő kiemelten szerepel, mint akik a belépési díjat (200 Ft) is befizették (szép kerek számok; lehet, hogy ez az irat később készült, némiképp kozmetikázva). Az alapító személyek köre szép merítés, jóféle válogatás az akkoriban drámapedagógiával foglalkozó szakemberekből. Erősen képviseltette magát egy általános iskolai vonal, de jelen voltak a középiskolában, és néhány fővel a felsőoktatásban érintettek is (ott sokkal több kollégát nem is lehetett volna találni). A közművelődési rendszerben drámával foglalkozók is szép számmal voltak jelen. Az alapítók első hulláma után többen jelezték belépési szándékukat, és közöttük szembetűnően sokan voltak a megyei művelődési központban színjátszással, drámapedagógiával foglalkozók közül. Ez azt is jelzi, hogy a meghívás első köréből ők valamiért kimaradtak, „utólag szólta nekik”.

Felvállaltan azzal a céllal jött létre a szervezet, hogy az érintettek a saját kezükbe vegyék dolgaik igazgatását. Dolgaik pedig több területen is akadtak: a drámapedagógia és a gyermekszínházterületén módszertani munka, oktatás, kiadványozás, szervezés és képviselet. A kezdeményező *Debreczeni Tibor* hasonló feladatokért felelős állami intézmény egyik beosztott vezetője volt. Nála érvényes volt az a szándék is: *kivinni* a tevékenységet a már nem, vagy messzemenően nem jól működő hivatalból: ő biztosan tudta, hogy mi elől kell menekíteni, amit lehet.

³³ Ezért bejegyzési száma jóval magasabb, mint azon szervezeteké, amelyek később jöttek létre.